

**EKİM 1917 BOLŞEVİK İHTİLALİ'Nİ HAZIRLAYAN SÜREÇ VE
RUS OLMAYAN AZINLIKLARIN DURUMU¹**

Doç. Dr. Sibel AKGÜN²

Atıf ABBASOV³

ÖZET

Bu çalışmada, Bolşevik Devrimini hazırlayan süreç ele alınarak, Rus toplumunun sınıfsal yapısı, Rus kültürünün belirleyici unsurları ve devrimin nedenleri incelenmiştir. Çarlık İmparatorluğu'nda yaşayan Yahudi, Müslüman ve Türk halkların durumu, onların uyanışı, milli ve dini bilincin oluşturulma çabası, siyasi varlıkları ve özgürlük hareketlerine dikkat çekilmiştir. Çalışmanın önemi Bolşevik devriminin nasıl gerçekleştiğinin ana hatlarıyla bir bütün olarak analiz edilerek, imparatorlukta yaşayan Rus olmayan unsurların bu devrim döneminde varlıklarına ve durumlarına dikkat çekilmesinde yatmaktadır.

Anahtar Kelimeler: 17 Ekim Bolşevik Devrimi, Sosyalizm, Çarlık Rusya'sı, Rus Toplumı, Türkler ve Müslümanlar.

**OCTOBER 1917 THE PROCESS OF THE BOLSHEVIK CONFLICT AND THE
STATE OF NON-RUSSIAN MINORITIES**

ABSTRACT

In this study, the class structure of Russian society, the determinant elements of Russian culture and the reasons of the revolution were examined by considering the process preparing the Bolshevik Revolution. The situation of the Muslim and Turkish peoples living in the Tsarist Empire, their awakening, the efforts to create national and religious consciousness, political assets and freedom movements were pointed out. The importance of the study lies in the outline of how the Bolshevik revolution took place as a whole, drawing attention to the existence and situations of non-Russian elements living in the empire during this period.

Keywords: October 17 Bolshevik Revolution, Socialism, Tsarist Russia, Russian Society, Turks and Muslims.

¹Bu makale 2- 4 Kasım 2019 tarihleri arasında Lara Antalya'da düzenlenen ASEAD VI. Uluslararası Sosyal Bilimler Sempozyumunda sunulan bildiriden genişletilmiştir.

²Sakarya Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü, Siyasi Tarih Anabilim dalı, sgulcan@sakarya.edu.tr

³Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı Yüksek Lisans öğrencisi, atif.abbasovv90@mail.ru

GİRİŞ

Bolşevik İhtilali, 20. yüzyılda dünyanın kaderini değiştiren ve etkilerinin yaklaşık olarak bir asır devam edeceği Rusya’da gerçekleşmiş bir harekettir. Bolşevik İhtilali aniden ortaya çıkarak gerçekleşen bir hareket değildir. İhtilalin tarihi bir arka planı vardır. Bolşevik İhtilalini anlamak için öncelikle gerçekleşeceği tarihe kadar olan süreci ele almak gerekmektedir.

Daha önce Bolşevik İhtilaliyle ilgili çalışmalar ya çok geniş ve dağınık anlatılmış ya da yüzeysel olarak üzerinden geçilmiştir. Bolşevik İhtilali neden ve nasıl ortaya çıktı? sorusunun ve çalışmanın amacını, Çarlık Rusya’sında temel hak ve hukukun olmaması, kötü yaşam ve çalışma koşulları, sınıfsal yapı, eşitliğin olmaması, ekonomik sıkıntılar, adaletsiz ve istikrarsız rejimin halkın isteklerini duymazdan gelmesi ve reformlar yapmaması, Çarın ve otokrasinin sınırsız yetkileri, savaşlar sonucu Rus toplumunun fakirleşmesi gibi nedenler yani kısacası Rusya’da reformların yapılmaması şeklinde açıklamak mümkündür. Rusya’da reformların yapılmasına geç kalınması da ihtilalin temel sebeplerinden birini teşkil etmektedir.

Araştırmanın teorik çerçevesi realist ve kullanılan araştırma tekniği ise yorumsalcı bir üslupla yapılmıştır. Çalışmada bulunan kaynaklar genel olarak birincil kaynaklar Rus tarihçilerin, yabancı ve Türk araştırmacıların kitaplarından kullanılmıştır. Çalışma 19. yüzyılın sonunu ve Vladimir İlyiç Lenin’in öldüğü 1924 yılına kadar yaklaşık yarım asırlık bir dönemi kapsamaktadır.

1. BOLŞEVİK İHTİLALİ ÖNCESİ RUSYADA GENEL DURUM VE İHTİLALE GİDEN YOL

Rusya İmparatorluğu’nda toplumsal yapıyla ilgili 1892’de kabul edilmiş olan kanun, toplumu dört sınıfa ayırmıştı: Aristokrat, ruhban sınıfı, şehir halkı ve köylüler. Şehir halkı kendi içinde eşraf, tüccar, aşağı orta sınıf ve zanaatkarlar olarak bölünmüştü (Acar, 2004: 250). Rusya’da bahsedilen sınıfsal toplum yapısı, ihtilalin gerçekleşeceği 20. Yüzyılın başlarına kadar devam etmiştir. Çar II. Nikolay dönemine kadar Rusya’da büyük değişim ortaya çıkmıştır. Değişim toplumsal yapıda da kendini göstermiştir. 1886’da kaldırılmış olan “ruus vergisi”nin etkisi iyi sonuçlar doğurmasına rağmen, azat edilen köylüler, onlara ayrılmış olan topraklar için devlete vergi ödemek zorundaydılar. Aynı zamanda 1905 Devrim’ine kadar toplumun büyük kesimi vatandaşlık haklarından mahrum bırakılacaktır (Vernadsky,2015: 299-300). 1917 Bolşevik İhtilali toplumun kesimlerine bu hakları verecek ve Rus halkını vatandaşlık haklarına sahip bir ülkeye çevirecektir.

Rusya’da serfliğin kalkması 19. yüzyılın sonlarına doğru nüfusu artırmış ve köylülerden şehirlere göçü başlatmıştır. Rusya’da işgücü artarak beraberinde şehirlerde sosyal ve ekonomik güvenlik haklarını savunan bir işçi sınıfı ortaya çıkarmıştır. Sosyalist propagandanın başladığı bu dönemlerde sınıf nefreti ortaya çıkmaya başlamıştır. İşçi sınıfının yaptığı grevler ve protestolar, eşitliğin olmadığı Rusya toplumunda kötü yaşam koşullarına ve adaletsizliğe gösterdikleri itiraz olmuştur. Rusya’da 1895-1916 yılları arasında 10 milyon işçi greve gitmiştir. Ancak bu durum I. Dünya Savaşı arifesindeki vatan severlik ve milliyetçilik duyguları sonucu azalmıştır (Acar, 2004: 251).

Köylüler için toprakların az olması, coğrafi şartlar ve toprak sahiplerinin genişleyen otoritesi sonucu kolektif tarım ve kolektif erdem sosyal kültürünün doğmasına sebep olmuştur. Hane üretim merkezine dönüşmüştür. Toplumda yaşa ve cinsiyete dayanan bir hiyerarşik yapı olmuştur. 19. yüzyılın sonlarına doğru köylerden şehirlere göç akını başlamış, adeta şehirler büyük köylere dönüşmüştür. Şehirleşme köylülerin aile bağlarını zayıflatmaya ve şehre gelen kadınları daha özgürleştirerek, okuma yazma oranı artmış ve kadınlar toplumda daha aktif olmaya başlamıştır (Acar, 2004: 252). Sonuç olarak Rusya’da köylerde toprağın kıt olması ve şehirlerde iş bulma imkanlarının çok olması, şehirleri cazip kılmış ve köylülerin üzerinde sosyo-psikolojik, siyasi, ekonomik, kültürel, özgürlük vs... gibi önemli etkileri olmuştur.

İşçi ve köylü sınıfın devlete karşı gösterdiği mücadeleyi orta sınıf pek fazla göstermemiştir. Sahip oldukları zenginlik siyasi ve sosyal haklar yönünde, hükümetlere baskı yapan ve talepkâr bir sınıf imajını kazandırmamıştır. Orta sınıf politik bilinçten yoksun olmuş ve teşkilatlana bilememişlerdir. Avrupa’daki burjuva sınıfına Rusya henüz sahip değildir. Rusya’daki orta sınıf Avrupa orta sınıfından çok farklıydı. İleride de ele alınacağı gibi, aslında bu gibi sebeplerden dolayı Rusya’da Sosyalist ihtilal gerçekleşecektir. Orta sınıfın temsilcilerinden olan tüccarlar sanayideki gelişmeyle beraber, önceki yıllara oranla, zenginleşmişlerdir. Tüccarlar zenginliklerini eğitim alanında okullar, liseler, ticari akademiler ve ticari enstitülerin kurulmasında, resim galerileri, müze, opera ve tiyatro binaları yaptırarak, genel olarak kültürel faaliyetleri desteklemek için harcamışlardır. Rusya’da hüküm süren istibdat dönemi, tüccarların sahip oldukları zenginliklerini tehlikeye düşürmemek için temkinli davranmaya ve Çarlığın memurlarıyla aralarını iyi tutmaya mecbur etmiştir. Vatansever ve milliyetçi tüccarlardan, sanayicilerden bazıları kültürel alanların dışında sağlık ocakları ve hastaneler gibi sağlık kurumlarına da finansal bağışta ve destekte bulunarak, Rusya’nın gelişmesine katkıda bulunmuşlardır (Acar, 2004: 254).

Rusya’da devrim öncesi Hristiyan Ortodoks Kilisesi’nde reformların yapılmaması Çar II. Nikoloy’un en büyük yanlışlarından biri olmuştur. İleride II Nikolay, Gapon gibi lider ve devrimci bir keşişin ortaya çıkmasıyla bu hatasının bedelini çok ağır ödemek zorunda kalacaktır. Rus çarları, her şeyden evvel hakimiyetlerini ilahi güce dayandırıyor ve imparatorluğu buna dayanarak yönetiyorlardı. Bunlara rağmen Çarlar kiliseyi desteklemek yerine, kiliseyi önemsemeyip küçük düşürerek zayıflatmışlardır. Rusya’da kırsal ve köylü kesiminde Ortodoks Hristiyan inancı güçlüydü. Din hayatlarının ayrılmaz bir parçasıydı (Hosking, 2011: 522). Kilise toplumu geliştirmekte, okur yazarlığın artmasında vs... gibi konularda çok zayıf kalıyordu.

20. yüzyılın başlarında Rusya’da Ortodoks Kilisesinin ritüelini kabul etmeyen Evangelist düşüncesi yaygınlaşmaya başlamıştır. Rusya’da entellektüeller arasındaki rasyonalizm akımının önderlerinden olan dahi şahsiyet Lev Tolstoy’un dini öğretilerinin takip edilmesi Tolstoyizm şeklini almıştır. Tolstoyizm Güney Rusya’da Babtist akımını etkilemiştir. Evangelist öğretiler Rusya’ya Almanya’dan gelmiştir. Ancak Babtist öğretilerin etkisi altına girdiler. Rusya’nın bir çok bölgesinde Babtisler etkindiler (Vernadsky, 2015:321- 322). 20. yüzyılın başlarına gelindiğinde Ortodoks Kilisesinde din adamları arasında ciddi sorunlar ve çekişmeler meydana çıkmaya başlamıştır. Kilisenin yapmaya çalıştığı reformlara da artık geç kalınmıştır.

Aristokrasi yani Rusların değimiyle “kibar sınıf”, bu dönemde hükümette, orduda ve bürokraside baskındılar. Orta sınıf ve özellikle tüccar, sanayicilerin ortaya çıkmasıyla beraber kendilerini baskı altında hissetmeye başlamışlardır. Aristokratların en büyük problemi, sahip oldukları büyük toprak zenginliklerini endüstriyel yatırıma yönlendirmeyi bilmemeleri idi. Rus orta sınıf gibi onlarda kendi değerlerini ve çıkarlarını korumak için daha muhafazakar tutum sergiliyorlardı. Rus toplumunda elit kadınların aktifliği, yardım derneklerinin ötesine geçmiyordu. Baskın olan aile düzeni onlara annelik ve namuslu birer eşlik vazifelerini yüklemişti. O devirde Avrupa kadınlarını yakından ilgilendiren boşanma, cinsel taciz, eğitim hakkı, kürtaj, oy hakkı gibi siyasi haklardan ve yasal eşitlik gibi konulardan çok uzaktılar (Acar, 004: 253). Genel olarak bakanlar, senatörler, valiler, bürokratlar vs... gibi önemli görevlere aristokrat sınıfı mensupları arasından seçilmekte idi. Aristokrasi sınıfını, Çar ve hükümet güçlendirmeye çalışmıştır ancak artık buna geç kalınmıştır. Avrupa’daki değişim tüm hızıyla kendini Rusya’da gösteriyordu.

Büyük reformlar sonucunda aristokrasi sınıfı gerilemeye başlamış ve Rus orta sınıfından olan sanayici, tüccar ve teknisyenler ön plana çıkmışlardır. Uzun yıllar serfliğe dayanmış Rusya’nın, sanayi devleti olarak görülmesi zordu. Serflik ortadan kalktıktan sonra ülke nüfusunun çoğunun köylü olması nüfusun hızlı artışına neden olmuştu. Köylüler oldukça fakirdiler ve Rus sanayisi için yeterli bir iç pazardan yoksundular. Hükümet, güçlü konumda olan bakanlar, otokrasinin ve aristokrasinin korunması gerektiği kanaatinde idiler. Bu sebeplerden dolayı uzun yıllar endüstri desteklenmedi. Bunlara rağmen sanayi büyümeye devam etmiştir. 20. Yüzyılın başlarında üretimin artmasına rağmen, hala Rusya imparatorluğu Batılı sanayileşmiş devletlerin çok gerisinde kalıyordu. Almanlar, Fransızlar ve İngilizlerin, Rusya endüstrisine yaptıkları yatırımların payı çok büyüktü. “Yarı sömürge” bir durumda olan Rus sanayisi bu devletlere bağımlıydı (Riasanovsky- Steinberg, 2011: 242- 245). Rus sanayisinin kısa geçmişi olmasına rağmen hızla büyüyor ve geliyordu. Endüstride kullanılan makinaların modern olması büyümeye ivme kazandırıyordu. Pamuk üretimi, tekstil, şeker, alkol ve un gibi gıda ürünleri, madencilik, petrol, metalürjide demir üretimi ve orman ürünleri Rus sanayisinin başlıca ürünleri arasındaydı.

Büyük coğrafyaya yayılmış olan Rusya İmparatorluğunda demir yollarının çekilmesinde adeta devrim yaşanmıştı. 1850’lerde Rusya’da demir yollarının uzunluğu 660 mil olmasına rağmen, 1912 yılında bur rakam 40,194 mile yükselmiştir. 1905 tamamlanmış olan Trans-Sibirya demir yolu zamanının en sıra dışı projelerinden biriydi (Vernadsky, 2015: 303).

1892 yılında Ekonomi Bakanı olan Sergey Witte’nin çabalarıyla ekonomide bir büyüme yakalandı ve Çar II. Nikolay döneminde hız kazandı. Ekonomide ağır sanayinin payı büyüktü. Artık Rusya bu alanda dünya güçlerinin sırasına katılmıştı. Tarım üretim sektörlerinin modernleşmesi, Rusya dünya tahıl ihracatından gelen gelirinde ABD’nin tahıl üretimine katılmasıyla bir azalma oldu. Rusya ekonomisinde en hızlı büyüme 1885-1913 yıllar arasında gerçekleşti (Acar, 2014: 307- 308). Tarım Rus ekonomisi içinde önemli bir yere sahipti. Kuraklığın tahıl üretimine büyük zararları olmuştu. Bu yüzden ABD’nin de dünya tahıl ihracatına katılması sonucu Rusya’nın tahıl ihracatında gelirleri azalmıştı.

Bolşevik İhtilalinden önce Rusya’da 1865’de Odesa’da, 1869’da Varşova’da ve 1888’de Tomsk’da yeni üniversiteler açılmıştı ve en önemlisi öğrenci sayısında artmıştı. Bunlara ek olarak 1909’da Saratov ve 1916’da ise Perm üniversiteleri kurulmuştu. 1917’de artık üniversite sayısı 11’e ulaşmıştı. Bunlara ilave olarak teknoloji enstitüleri, madencilik akademileri, haritacılık, ulaşım-komünikasyon, ormancılık enstitüsü, hukuk, filoloji, kadın kolejleri ve dört tane ilahiyat akademisi vardı. 1912’de Rusya üniversitelerinde öğrenim gören öğrenci sayısı 137,000 idi. Öğrenciler arasında liberal düşünceler yayılmış, hükümete karşı muhalif öğrenci grupları oluşmuştu. 1905 yılında üniversitelerin yönetimi profesörlere bırakıldı. Üniversitelere getirilmiş kısıtlamalar sonucu 1911 yılında hükümet ile Moskova Üniversitesi arasında yaşanan ihtilaflar, çok sayıda profesörün işine son verilmesine neden olmuştur (Vernadsky, 2015: 311- 312).

19. yüzyıl Rus edebiyatının büyük isimlerinden Aleksandr Puşkin, Kont Lev Tolstoy, Fyodor Dostoyevsky ve İvan Turgenev gibi önemli şahsiyetler, Rus kültürünün formlaşmasına, gelişmesine önemli katkıda bulunmuşlardır. Edebiyat vastasıyla Rus kültürünü dünyaya tanıtmışlardır. Bu dönemde Rus kültürünün gelişmesinde katkıda bulunan önemli kurumlardan biride Bilimler Akademisidir. Rusya bilim alanında, kimyacı Dimitri Mendeleev, matematikçi Nikolay Lobachevski, fizyolojide İvan Pavlov ve A. Ladying elektrik alanında yaptığı ampül, Telsiz Telegrafla Aleksandr Popov gibi önemli bilim adamlarıyla dünyaya kendini tanıtmıştır. Rus kültürünün yayılmasında sanat, drama ve müziğinde çok önemli bir yeri vardır.

2. SİYASİ DURUM VE PROTESTOLARIN BAŞLAMASI

Rusya’da uzun süre politik özgürlüklere yapılan kısıtlamalar, büyük partilerin ve siyasi grupların ortaya çıkmasına imkan vermemiştir. Dönemin siyasi oluşumları ya resmi değildiler ya da “yeraltı” gruplar olarak faaliyetlerini devam ettirmişlerdir. Bu örgütler toplumun tüm kesimlerini temsil etmede yetersiz kalmaktadır ve siyasi arenada, devlete karşı sert tutumları yüzünden sürgüne gönderilen, halktan uzaklaştırılan entellektüellerden ibarettirler. Bu örgütler aynı zamanda halkın isteklerinden çok kendi örgütlerinin çıkarlarına önem veriyordular (Vernadsky, 2015: 324).

Rus toplumunda 1890’larda genellikle sosyal ve ekonomik problemlerden kaynaklanan itiraz ve gösteri dalgalarına başlamıştır. Bu yıllarda öğrenci protestoları ön plana çıkmaya başlamıştır. Öğrenciler kendilerini “insan haklarının, kişi haklarının, işçilerin ve zayıfların” savunucusu olarak görüyor, temel haklar ve hukukların ihlal edilmemesini, hükümete bu hakların korunma garantisini vermesini, basın özgürlüğü, kendini özgürce ifade etme hakkını, bir araya gelerek toplantı yapma özgürlüğünü, toplumda herkese eşit düzeyde eğitim hakkı, mahkemede herkese savunma hakkının verilmesini, kadınların üniversiteye girme hakkını, işçilerin çalışma koşullarının iyileştirilmesini ve 8 saat çalışma ile grev hakkının verilmesini, ülkede yaşayan tüm azınlıklara Ruslarla eşit hakların tanınmasını talep etmişlerdir (Acar, 2004: 255). Ülkede gittikçe artan ekonomik, sosyal ve siyasi problemleri çözmede hükümet yetersiz kalmaktaydı. Olayların bu duruma gelip çıkmasında yüksek vazifelerde olan memurlarında suçu vardı.

Muhalefet bu dönemde örgütlenmeye başlamış, yukarıda da bahsedildiği gibi bu siyasi oluşumlar faaliyetlerinin çoğunu yasadışı ve “yeraltı”nda teşkilatlanarak yürütmek zorunda kalmıştır. Ülkede muhalafete ilk başlayan liberaller olmuştur. Toplumun çoğu kesimi tarafından liberalizm düşünceleri kabul edilmiştir. Liberaller ideolojik olarak, aralarında meşrutiyet taraftarları, cumhuriyetçiler, toleranslı reformistler ve radikal demokrasi taraftarları olarak çeşitlik göstermiştir. Ancak bunlara rağmen, onlar Rusya’nın hukuk devlet, temel sosyal haklara sahip, seçilmiş parlamento, devletin bütün vatandaşlara etnik ayrımcılık yapmadan vereceği kamu eğitimini, yerel öz yönetim, toprak reformları ve işçilerin haklarının vermesi gerektiğini, sosyal reformların yapılacağı, adaletli ve istikrarlı bir ülke olmasını istiyordular. Ortak amaçlar aynıydı. Bu dönemlerde popülist sosyalistler 1901’de Sosyalist örgütler kurmaya başlamışlardır. Marksistler veya sosyal demokratlar Georgi Plekhanov’un etrafında örgütlenmiştir. İlk Marksist örgüt 1883 yılında göçmenlerin arasında Georgi Plekhanov tarafından “İşçiliğin Özgürlüğü” adı altında kurulmuştur. Rusya’da ise ilk Marksist parti St. Petersburg’da “İşçi Sınıfının Özgürlüğü için Mücadele Birliği” adı altında, genç entellektüel liderler olan Valdimir Ulianov (Lenin) ve Yuli Ttsederbaum (Martov) tarafından kurulmuştur. 1898’de ise Belarusa’da Rusya Sosyal Demokrat İşçi Partisi kuruluş kongresi olmuş, tutuklamalar sonucu parti 1903’de Brüksel ve Londra’da kongrelerini yapmıştır. Fikir ayrılığından dolayı parti ikiye ayrılmıştır. Martov liderliğindeki ılımlı taraf Menşevikler ve Lenin başkanlığında katı devrimci taraf Bolşevikler olarak ikiye ayrılmışlardır (Riasanovsky-Steinberg, 2011:419- 421). Menşevikler azınlıkta kalanlar, çoğunlukta kalanlar ise Lenin yandaşları Bolşeviklerdi. Bu iki grup gelecekte Rusya siyasetine yön veren en güçlü partiler olacaktır. Yine bu devirde önemli bir düşünce akımı Bakunin, Lavrov, Mihaylovski tarafından temsil olunan Narodniçestvo (Halkseverlik-Populizim) hareketidir. Rusya’daki çoğu fikir hareketleri gibi Narodniçestvo’da Avrupa sosyalizminden etkilenmiştir. Liderlerinden olan Lavrov’a göre bu fikir hareketi Rusya’daki var olan şartlara göre tasarlanıp kurulmalıydı. Avrupa’da olan sınıf tartışmaları ve sosyal ilişkilerden doğan farklılığa dayanmayan, kendine has bir Rus sosyalizmi olmalıydı. Hareketin gövdesini oluşturan Rus köylüsü rejime katılacaktı. Köylüler arasında pek etkin olamayan hareketin üyelerinin birçoğu yakalanarak Sibirya’ya sürgün edildi ve kısa zamanda parçalanarak içlerinden radikal terör grupları çıkmaya başladı. Çar II. Aleksandr’a suikast düzenleyerek öldürdüler. Diğer fikir akımlarında da olduğu gibi, hareketin liderleri asil ailelerden gelen entelektüeller idi. Nihayetinde bu hareket 1902’de Narodniçestvo ideolojisinin prensiplerine sadık kalarak Sosyalist İhtilalciler Partisini kurdular ve terör eylemlerini sürdürdüler (Devlet, 2014: 103- 105).

Köylü haklarını gözeten Sosyalist Devrimci Partiye, çoğunluğu profesörler ve özgürlük taraftarı mülk sahiplerinden oluşan, ılımlı liberal Kurtuluş Birliği, Liberal Birlik tarafından Anayasal Demokrat Parti ve diğer siyasi partiler 20. yüzyılın başlarında kuruldu. Bütün bu partilerin ortak amacı Rusya’da otokrasinin sona ermesi idi (Vernadsky, 2015: 326). Partilerin isminden de anlaşıldığı gibi, her parti toplumun bütününe değil de sadece temsil ettiği kesimin çıkarlarını savunuyordu. Farklı farklı ideolojilere sahip olan partilerin amaçları otokrasi olmasına rağmen, herkes kendi parti ideolojisine hizmet ediyor ve başarı elde etmeğe çalışıyordu. Bu durum ise siyasi kargaşaya neden olmaktaydı. Tüm bu gelişmelerin karşısında hükümet, problemlerle ilgili çözüm yolu aramıyor, toplumun talebini kulak ardı ediyordu. Bu politik kargaşanın karşısında hükümetin reformlar sunma gibi, doğru düzgün bir çabası olmadı.

3. 1905 DEVRİMİ VE ANAYASAL MONARŞİ

Entelektüellerin en esas politik faaliyetleri arasında, politika hakkında dersler vermek, yarı-siyasi oluşumlar kurmak, öğrencileri teşkilatlandırmak vs... gibi önemli işleri hayata geçirmek vardı. Bunların hepsi 1904-1905 yıllar arasında Rus toplumunda, devrimci eylemler olarak kendini gösterecektir (Vernadsky, 2015: 327). İşçi sınıfı sık sık grevler düzenliyor ve ekonomik reformlardan çok siyasi reformlar yapılmasını istiyordu. Köylüler ise ayaklanıyor ve toprak ağalarının evini barkını yakıp yıkarak hükümete itiraz ediyordu.

Hükümet, ülke içindeki karışıklığı, gösterilerin azalması, toplumsal muhalefetin ve genel olarak devrim hareketlerinin yatışması için Ocak 1904'de Uzak Doğu'da Japonya'ya karşı savaş açtı. Savaşın bir diğer nedeni de Mançurya'da Rusya'nın nüfusunu artırmak isteği idi. Savaş Rusya hükümetinin planladığı gibi gitmedi ve Rusya savaşta üst üste yenilgiye uğradı. Ülke içinde çıkan karışıklıktan dolayı Ağustos 1905'de Japonya ile barış yapmak zorunda kaldı. Rusya bu savaştan zarara uğrayarak ve güçler dengesinden imajı sarsılmış olarak çıktı.

Devrim gösterilerini ise karizmatik bir papaz olan Georgi Gapon başlattı. Gapon, polis çabalarının desteğiyle 1904 yılında "Rus Fabrika İşçileri Birliği" kurdu. Gapon'un konuşmalarında amaçları; Maksat işçileri sosyalistlerden uzak tutmak, günlük onlarla ilgilenmek, otokrasi sistemine bağlı kalmaları için sosyal eleştiri, ahlaki değerler ve kutsal amaçlardan bahis ederek, onlara yardımcı olmak ve korumak içindi (Riasanovsky- Steinberg, 2011: 421- 422). Gapon, 21 Ocak 1905'de Çara bir mektup yazıp gönderdi:

"Efendim!

Bakanlar devletin gerçek vaziyetini size göstermiyorlar. Onlar sizi aldatıyorlar. Halk size inanıyor. Yarın Kış Sarayı önüne saat ikide isteklerimizi size bildirmek için geleceğiz. Hiçbir şeyden korkmamanızı, ben işçilerin ve arkadaşlarımlarımın temsilcisi olarak, şahsınıza dokunulmayacağı hakkında size garanti veriyorum".

"Gapon"

Binlerce İşçi, 22 Ocak 1905 yılında Çara taleplerini bildirmek için, ellerinde Çarın portreleri, haçlar Kışlık Saray'ına yürüdüler. Çara sunmak için Gapon'un elinde dilekçe bulunuyordu. Dilekçede: çalışma saatinin sekiz saate indirilmesi, en düşük ücretin günlük bir ruble olmasını istiyordular. İlahiler eşliğinde, "Tanrı Çar'ı korusun" sedaları altında Saraya yaklaşan kalabalığa askerler tarafından ateş açıldı. Çıkan kargaşada 500 kadar ölü verildi. Bu olay Rus tarihine "Kanlı Pazar Günü" olarak geçti (Devlet, 2014: 111). Aslında işçiler Saray'a yürürken, Çarın sadık kulları, evlatları olarak Çardan yardım istemeye ve yalvarmaya hazır dılar. Bir çok tarihinin savunduğu gibi, bu olaya kadar Çara sadık kalan insanlarla, Çar arasında artık bağ kopmuş oldu (Riasanovsky- Steinberg, 2011:421- 422).

Bu olaydan sonra imparatorluk genelinde itiraz gösterileri başladı. Halk sık sık gösteriler düzenliyor, yeni taleplerde bulunuyorlardı. Adeta Rusya bir kaos meydanına dönüşmüştü. II. Nikolay muhalefetin baskısından çekinerek Ekim Manifestosunu yayımladı. Böylelikle Rusya'daki Romanovlar İmparatorluğunda, Meşruti Monarşiye geçilmiş oldu. Çar II. Nikolay ve hükümeti istemeyerekten ilan ettiği Manifesto, otokrasinin yetkilerini sınırlamış oldu ve bazı önemli hak ve hukukları vatandaşlara vermek zorunda kaldı.

Temel kişi hak ve özgürlükler, kişi dokunulmazlığı, düşünce özgürlüğü, kendini ifade etme, örgütlenme özgürlüğü, demokratik seçme hakkı, Duma'nın onayı olmadan hiçbir kanunun çıkarılmaması gibi önemli hakları Çar II. Nikolay, Ekim Manifesto'su ile halkına söz vermişti (Vernadsky, 2015: 329). Rusya'da Dumalar devri başlamış oldu. Aslında Manifesto Rusya'daki güçlü muhalefeti de bölmüş oldu. Liberaller reformlar yüzünden kendi aralarında parçalandılar ve güçlerini yitirmeye başladılar. Ekimciler (Oktyabristler) gibi önemli, yeni sosyalist partiler bu devirde kuruldu.

1905 Devriminin sona ermesi, geçici olarak bir iç siyasi istikrarın oluşmasına yol açtı. Durumu kontrol altına almak ve devrim dalgasını bastırmak için yetkililer çaba sarf ediyorlardı. Lakin yine tarım sorunu çözülmemiş ve Rus toplumundaki sınıfsal ayrımcılık gibi feodal kalıntılar devam ediyordu. 1905 Burjuva devrimi tüm görevlerini yerine getirmediği için hala devrimler bitmemiştir (http://www.historichka.ru/works/revolucii_1905-1907/). Moskova gazeteleri ekonomik değişimin gerekli olduğunu talep ediyordu. Gelecekte, bu gereklilikler ve talepler Moskova işletmeleri ve demiryolu işçileri tarafından destekleniyordu. Rus grevleri olarak adlandırılan 1905-1907 yıllarının en büyük grevleri başladı. Grevlere 50 küsur şehirden ve 2 milyondan fazla kişi katıldı. Sonuç olarak göstericiler şehirlerde işçi temsilcileri Sovyetlerini kurmaya başladılar. Buna örnek olarak Petersburg'da Temsilcileri Konseyi verilebilir (<https://istoriarusi.ru/imper/russkaya-revolyuciya-1905-1907.html>)

Rusya genelinde devrimci liderler tarafından sık sık işçilerin grevleri düzenlenmeye başlandı. Devrim çağrısında bulunan, çoğunluğu Menşeviklerden olan Sovyet üyeleri tutuklanarak sürgüne gönderildi. 1917 Bolşevik devriminin önemli liderlerinden olan Troçki ve Stalin gibi önderler işçileri örgütleyerek, grevler ve gösteriler düzenlemeye başladılar. Sistem artık çökmeye doğru gidiyordu. Gittikçe Rusya çok farklı bir ülkeye dönüşüyordu. Artık Romanovlar Çar sülalesinin sonunu getirecek Ekim 1917 Bolşevik devrimine giden yol açılmıştı.

4. İMPARATORLUKTA TÜRK-MÜSLÜMAN TOPLUMLARININ DURUMU VE RUS MİLLİYETÇİLİĞİ

1905 Devriminden sonra Rusya'da Türkler ve Müslümanlar birazda olsa serbestlik elde ettiler. Bu serbestlik doğrultusunda çaba sarf ederek siyasi varlık göstermeye başladılar. Devlet Duması'na temsilciler göndererek, ülkenin siyasi hayatında varlık gösterdiler. Gazete-dergi, kendi ana dillerinde kitaplar yayımlayarak, milli ve dini kimlik bilinci oluşturmaya çalıştılar. Ancak bu faaliyetler onları siyasi ve medeni bir güç haline getirmedi, zaten İmparatorluk nüfusunun %10'unu teşkil ediyorlardı (Devlet, 2014: 260).

Rusya'daki Müslümanların çoğunluğu Türklerden ibaretti. Geride kalan Müslümanlar ise Kuzey Kafkasyada yaşayan milletlerdi. Türkler demografik olarak geniş bir coğrafyaya yayılmışlardı. Bu yüzden de Türkler İmparatorluk için etnik bir tehlike değildi. Rus hakimiyeti altında yaşayan Kafkasya Türkleri olan Kuzey Azerbaycan ve başkaları, diğer Türk halkları gibi Rus çoğunluğu altında ezilmiyorlardı. Devletin Ruslaştırma politikası hız kazanmış, Türk topraklarına Rus köylüleri yerleştirmeye başlanmıştı. Rus göçmenler yerleştikleri bölgelerde ekonomik ve sosyal hayatın gelişmesine sebep oluyordular. Türklere verilen bazı özgürlükler basın-yayın hayatını bir nebze olsa canlandırmıştı. Rus baskısının artması, maddi sıkıntılar, aydınların milliyetçiliği ve muhafazakar tutumları, bazı aydınların sosyalist düşüncelerinden dolayı süreklilik teşkil etmemiştir. Azerbaycan, Kırım ve İdil-Ural Türkleri bu konuda en aktif Türklerdi (Devlet, 2014: 262). İlk siyasi toplantılarını yapmışlardı. Eğitimde ve basında reform hareketi olan Cedidçilik, gitikçe güçlenmiştir. Azerbaycan ve Tatar Türklerinde ekonomik atlımlar görülmeye başlanmıştır. Basında çok önemli bir yol kat etmişlerdir (Devlet, 1998: 306). Bu toplumların aydınlarında milli bilinç ve kimlik formalaşmıştı. Azerbaycan Türkleri Avrupa'ya öğrenciler göndererek Avrupa'daki siyasi, sosyal, kültürel ve hukuki gelişmeden haberdar olmuştur. Coğrafi olarak Osmanlıya yakın olması Azerbaycan Türkleri için bir avantaj olmuştu. Osmanlı'da henüz Türkçülük düşüncesi olmadığı bir zamanda, Rusya'da St. Petersburg'da eğitim gördüğü dönem Slavizimden etkilenen Ali Bey Hüseyinzade, 1889'da İstanbul'a Türkçülüğü yaymak için gitmiştir. Turan adıyla yazdığı yazılar aydınları etkilemiştir. 1905 Devriminden sonra Azerbaycan'da, 1911'de Müsavat Partisi, Azerbaycan Demokratik Cumhuriyeti'nin kurucularından ve ilk Cumhurbaşkanı olan Mehmed Emin Resulzade'nin liderliğinde kuruldu. Rusya İmparatorluğunda yaşayan Türkleri, Müslümanları siyasi özgürlük ve eşitlik ilkelerine teşvik etmiş, Azerbaycan Demokratik Cumhuriyet'inin kurucularından, dışişleri bakanı ve parlamento sözcüsü olan Alimerdan Topçubaşov gibi önemli Azerbaycan'lı liderler, Çarlık Rusya'sı siyasetinde kendilerini göstermeye başlamışlardır.

Ruslaştırma ve Hristiyanlaştırma politikaları, Rus olmayan etniklerde kendi etnik ve dini kimliklerini modern zamana uyarlamaya ve kendi kültürlerini güncellemeye neden olmuştur. Rusya'da artan anti-semitizimden dolayı Yahudi toplulukları, çıkardıkları dergilerde, dini inanç ve bilimsel bilgi, ayrılıkçılık ve kültürel asimilasyon gibi önemli konuları müzakire ediyorlardı. Yine bu devirde Müslümanlar arasında kültürel reformlar yapılmakta, İslam eğitiminden Cedid (yeni yöntem) eğitimine geçiş ve modern Müslüman figürü meydana çıkarılmaya başlanmıştı. Tiflis'de yayınlanan *Satirik Molla Nasrettin* dergisi, Müslümanların geri kalmışlığını tenkit ediyor, Batılı modern hayat görüşünü ön plana çıkarıyor, kadını haklarını Müslüman kimlik ve değerleriyle beraber ele alıyordu (Riasanovsky- Steinberg, 2011: 483). Azerbaycan'ın Gence şehrinde milliyetçi hareketin başlaması, Azerbaycan'ın Rusya'ya olan bağımlı gevşetmeyi planlıyordu (Swietochowski, 1998: 74). Çarlık İmparatorluğu genelinde yaşayan Türk-Müslüman halklar bu yıllarda yönetime karşı sık sık ayaklanmış ve isyan etmişlerdir. Devlet ayaklanmayı bastırılmış ve ağır bir biçimde isyancıları cezalandırmıştır.

Türk ve Müslüman halklara tanınmış olan medeni ve siyasi haklar çok azdı. Rus ahaliden daha çok vergi ödemek zorundaydı. Önemli devlet memuriyetine gelmeleri imkansızdı. İmparatorlukta yaşayan Hristiyan Gürcü ve Ermeni gibi Rus olmayan etniklerin durumu Türklerle ve Müslümanlarla karşılaştırıldığı zaman daha iyiydi. Türkler Rusyan'ın bazı bölgelerinde emlak sahibi olamıyor, bankalarda kredi almada zorlanıyor ve bazı iktisadi problemlerle karşılaşılıyorlardı. Bu gruplar kendi toplumsal problemlerini anlamaya başlamış ve uyanma devrine girmişlerdir. 1917 Ekim İhtilali sonucu yıkılan Çarlık, Türklere ve Müslümanlara özgürlük arzusu versede ancak aralarındaki coğrafi uzaklık, yeterli kadroya ulaşmamaları gibi nedenlerden dolayı bağımsızlık kazanamamışlardır (Devlet, 1998: 309). Türk halklarının liderleri fikir ayrılığından dolayı, kendi hırslarının kurbanı olmuş ve Rusların entrikaları sonucu birbirlerine düşmüşlerdir. Bu yüzdende siyasi güç olarak boy gösterememiş ve siyasi birliğini kuramamıştır.

Kafkasya Müslümanlarının 1917 Nisan Bakü'de toplanan Kurultayın'da, Mehmed Emin Resulzade'nin Rusya'nın Federal bir yapıya dönüştürülmesi gerektiği teklifi, kurultay tarafından benimsenmiştir. Mayıs 1917'de Moskova'da düzenlenen Bütün Rusya Müslümanları Şurası toplantısına Resulzade, Azerbaycan delegesi olarak katılmış ve kongredeki konuşmada kendi siyasi görüşünü açıklamıştır: “*İşte efendiler, hem insanlık medeniyetinin hatırı, Rusya'nın mutluluğu hem de Türk milletinin faydası için Rusya'nın millimahalli muhtariyetler temeli üzerine kurulu Birleşik Cumhuriyetler şeklinde idare olunması gerektiğine karar verelim*”. Onun teklifi kurultay tarafından kabul edildi (Resulzade, 2017: 10). Aslında Resulzade'nin düşüncelerinde, daha önce belirttiği gibi “Türkleşmek, İslamlaşmak ve Muasırlaşmak” fikri yatmaktaydı.

Rusya genelinde 1917'nin son baharında yapılan milletvekili seçimlerinde Resulzade, Rus parlamentosunda hem Azerbaycan'dan hem de Türkistan'dan seçilerek yerini almıştır. Bunu takip eden süreçte 23 Şubat 1918 tarihinde Tiflis'te Türk, Gürcü ve Ermeni milletvekillerinin katılımıyla “Mavera-yı Kafkas Seymi” (Transkafkasya Demokratik Federatif Cumhuriyeti) kuruldu. Bu birliğin ömrü uzun sürmedi. Osmanlı'dan siyasi ve askeri destek alan Azerbaycan Milli Şurası'nın başkanı Resulzade 28 Mayıs 1918'de Azerbaycan Demokratik Cumhuriyeti'ni ilan etti (1918'in 26 Mayıs'ında Gürcistan, 28 Mayıs'ında da Ermenistan bağımsızlıklarını ilan ettiler). Devlet başkanlığına Resulzade, hükmeti kurma görevinde Fetali Han Hoyiski getirildi. Azerbaycan Demokratik Cumhuriyeti ilk Türk cumhuriyeti olarak tarihte yerini almıştır (Resulzade, 2017: 11).

5. ULUSLARARASI GERİLİM VE I. DÜNYA SAVAŞI

Uzak doğuda Japonya'ya yenilen Rusya İmparatorluğu artık dikkatini Orta Doğu'ya yöneltmiş oldu. 1908'de Osmanlı'da gerçekleşen II. Meşrutiyet devrimi sonucu milliyetçi grupların hakimiyete yerleşmesi, Osmanlı ve Almanya yakınlaşması dahada hız kazanarak Rusya'yı tedirgin etmeye başladı. İtilaf Devletlerinin Balkanlar'da daha saldırgan politikalar izlemeye başlaması sonucu Almanya'nın desteğini alan Avusturya, Balkanlar'da Bosna-Hersek'i işgal etti. Rusya “Antant”'a katılarak Büyük Britanya ve Fransa'nın yanında yerini almış oldu.

Malum olay 28 Haziran 1914'de Avusturya-Macaristan İmparatorluğunun veliahtı prens Arşidük Ferdinand'ın, Sareybosna'da bir Sırp milliyetçisi tarafından öldürülmesi sonucu Avusturya Sırbistan'a ultimatom verdi. Bahane arayan Avusturya Sırbistan'ın yanıtını yetersiz bularak 28 Temmuz 1914 savaş ilan etti. Sırbistanı desteklemek için genel seferberlik ilan eden Rusya'ya, Almanya 1 Ağustos savaş ilan etti. Böylece I .Dünya Savaşı başlamış oldu. Almanya Fransa'ya ve Büyük Britanya'ya da savaş açtı. Ekimde ise Osmanlı Almanya'nın yanında İttifak güçlerine katılarak savaşa katılmış oldu. Savaş gittikçe büyük bir coğrafyaya yayılmış oldu.

Rusya'da savaş esnasında dünya pazarlarının kapanmasından dolayı yakıt, kömür, petrol, demir ve başka hammadde sıkıntısına neden oldu. Demir yolları cephelere taşınan askeri ihtiyaç sebebiyle, ulaşım sekteye uğradı. Nitelikli işçilerin silah altına alınması, hammaddenin pahalılaşması sonucu ekonomik sıkıntılar büyümeye başladı (Devlet, 2014: 269). Ordudaki silahsız asker oranı %30 geçmişti. Askerler harb etmek için ölen askerlerin silahlarını alıyordular. Alman ilerlemesi durduktan sonra Ruslar üretim ve savaş mühimatinin iyileştirmeye başladı (Vernadsky, 2011: 343). Artık 1916'da biraz durum iyileşmişti. Rus ordusunun can kaybı çok olsa da, tarruzlarda başarılı oldu. Savaşta Rusya'nın kaderi değişmesine rağmen ülke fakirleşmiş, büyük can kaybı vermiş, savaşın kazanılmayacağına, moral bozukluğuna ve devrim döneminin katliamlarının hiç bitmeyeceğine inanılmaya başlanmıştı (Riasanovsky- Steinberg, 2011: 436). Savaşın sonucu Rusya için ağır oldu. Savaşta toprak kaybına uğramış, sanayisinin üçte birini kaybetmiş, köylünün elinde yiyecek erzak kalmamış, milyonlarla insanı ölmüş, köyler şehirler viran olmuş, ekonomisi zayıflamış ve ekonomik krize girmişti.

6. 1917 BOLŞEVİK İHTİLALİ

1916 Aralık "Devlet Şurası" ile Dumayı tatile sokan Çar, yine büyük bir hata işledi. Kendi keyfi istekleri doğrultusunda hareket etmeye başlamıştı. 1917 yılının Ocağında Rusya tarihi açısından belkide en önemli grevler oldu. Bütün işçiler Rusya genelinde grevlere başladılar. En güçlü grevler Petrograd ve Moskova'da gerçekleşti. Durum gittikçe kötü bir hal almaya başlamıştı. Protesto ederek yüz binlerce işçi işi bırakmıştı. Artık Şubat'ta isyan hız kazanmış ve Çar orduya isyanı durdurma emri vermişti. İşçiler Petrograd'ın bazı yerlerini ele geçirmiştiler ve askerlerde isyancıların safına katılmaya başlamışlardı. Duma'nın başkanı Çara halkın ricalarını dikkate almasını rica eden bir mektup gönderdi ancak Çar Dumayı dağıttığını açıkladı. Duma Çarın emrine uymayarak toplantılarını başka yerlerde yapmaya başladılar. Bunun üzerine Çar üzerlerine ordu gönderdi lakin askerler devrimcilere katıldılar. Duma geçici bir hükmet kurdu ve II. Nikolay tahtan faraget ederek yerini kardeşi Mihaile bıraktı (Devlet, 2014: 271). Ancak geçici hükümet ülkeyi yönetmede aciz kalıyordu ve bunun üzerine gösteriler dahada ateşli hal almaya başladı.

İsviçre'de sürgünde olan Lenin, 1917 Nisanı geri St. Petersburg'a döndü ve Geçici Hükmetin aleyhine bir kampanya başlattı (Acar,2014: 368). Bolşevik saflarına katılanların hergün gittikçe sayıları artmaya başlamıştı. Hala Almanya ile savaş devam etmekteydi. Rus ordusunda disiplin bozulması sonucu ve cepheden kaçanların haddi hududu yoktu. Hal böyleyken Almanlar kolaylıkla Güney Rusya'yı işgal ede bilirdiler.

Lenin ve Troçki'nin yurtdışından döndükten sonra devrimciler dahada aktivleşmeye başladılar. Her iki liderde savaşta “yenilgici” politikayı savunuyor ve destekliyordular. Troçki bir süreliğine Amerikada yaşamıştı. Geri Rusya'ya dönerken İngilizler tarafından tehlikeli bir propagandacı olduğu gerekçesiyle tutuklanmıştı. Ancak daha sonra Geçici Hükmetin ısrarıyla serbest bırakılmıştı. Lenin sürgünden dönüşüne Almanlar yardım etmiştir çünkü onlar Lenin'in Rus ordusunu parçalayacak bir silah olarak görüyordular (Vernadsky, 2011: 357). Bolşevik zaferini Lenin'in şahsiyeti ve faaliyetlerinden ayrı düşünülemez. Hükmetin affıyla sürgünden geri dönmüştür. Bir sonraki gün ise Lenin, parti gazetesi olan Pravda'da meşhur “burjuva ihtilalini sosyalist ihtilale çevirmenin zamanı gelmiştir” çağrısını yayınlamıştır. Bolşevik yoldaşlarının bir çoğu bunu hiç beklemiyorlardı. Bu Geçici Hükümete karşı devrim çağrısıydı (Riasanovsky- Steinberg, 2011: 492). Tüm politik gücün Sovyetlere devredilmesini, biran önce savaşı sona erdirerek toprakların köylülere paylanması ve endüstri müesseselerinin işçilere bırakılması gerektiğini anlatıyordu (Hosking, 2001: 392).

1917 Şubat İhtilali ve Çarlık rejiminin yıkılması sonucu Rusya'da yaşayan Müslüman toplumların durumunu iyi yönde değiştirmişti. Rus Devleti içinde, yerli halkların kendi kaderini yönetme ilkesi ileriye sürülüyordu. Üç çözüm önerisi vardı: kesin bağımsızlık, merkezileştirilmiş bir devlet içinde kültürel özerklik, federal yapıya bağlı olarak toprakların özerkliği (Benningsen- Quelquejay, 2005: 55). 1918 Türk-Müslüman örgütler Bolşevikler tarafından yok edilmiş ve bir çok Türk ve Müslüman sosyalist saflarına katılmıştır. Bunlardan biri çok önemli görevleri icra etmiş olan Azerbaycan Tüklerinden olan önemli komünist lider Neriman Nerimanovdur. Bir diğeri ise ulusal komünizmin kurucusu ve Türk milliyetçisi Tatar-Başkurt lideri Mirseyit Sultan Galiyev'dir.

Troçki'nin ısrarla üzerinde durduğu stratejik hareket, Bolşevikler adına değil, Geçici Hükmet'in Sovyetler adına Bolşevikler tarafından devrilmesiydi. 25 Ekim Lenin ve Troçki'nin liderliğinde Bolşevik Kızıl Muhafızları sokakları, köprüleri, hükmet binalarını, tren istasyonlarını, posta-telegraf ve telefon binalarını, devlet bankasını, elektrik santrali ve polis karakollarını ele geçirdiler. Geçici Hükmet artık devrilmişti. II. Sovyet Kongresi açıldı ve diğer sosyalistler tarafından darbe protesto edildi. Menşevik ve Sosyal Devrimciler, Bolşeviklerin baskınını “cezai politik macera” olarak adlandırdılar. Birlik çağrısında bulundular. Troçki çağrışı red ederek, onların çağrısını “çökmüşlerin” yalvarışları olarak niteledi ve artık onların yerlerinin “tarihin çöplüğü” olduğunu söyledi. Bunun üzerine sosyalist liderler Bolşevikleri protesto ederek kongreyi terk ettiler. Böylelikle Bolşevikler kongrede çoğunluğu sağlamış oldular. Kongre Lenin isteği olan devlet otoritesinin işçilere, asker ve köylü sovyetlerine teslim edilmesini onayladı (Riasanovsky- Steinberg, 2011: 499).

Ekim 1917 İhtilali Rusya'da halk kitlelerinin tam desteğiyle gerçekleştirildi. İşçi sınıfı ile köylünün birleşmesi ve silahlı askerlerin devrimcilerle katılması devrimin kaderini belirlemiştir. Hemen Sovyet hükümeti kurulmuş ve Tüm Rusya Kongresi gerçekleştirilmiştir. Lenin Halk Komiserleri Başkanı seçilmiştir. Ülkelerle düşmanlığı ve savaşı durdurmak için “Barış Hakkındaki Karar” ve köylülerin çıkarlarını koruyan “Toprak Kararı” hakkında iki önemli karar vermiştir.

Kabul edilen bu kararlar bölgelerde Sovyetlerin zafer kazanmasına ve iktidarı ele geçirmelerine neden oldu. Daha sonra Sovyetlerin iktidarı Beyaz Rusya, Ukrayna, Estonya, Letonya, Kırım, Kuzey Kafkasya’da ve Orta Asya’da ilan edildi. Transkafkasya’daki devrimci mücadele ise iç savaşta 1920–1921 yıllarına kadar ertelenmiş oldu (<http://historykratko.com/oktyabrskaya-revolyuksiya-1917-goda>).

1917 Bolşevik İhtilali, Rusya’yı Brest-Litovsk ateşkes anlaşmasını yapmaya mecbur bıraktı. Bununla beraber Ukrayna, Finlandiya, Sibirya ve Kafkasya’nın merkezi yönetimden kopmasına, Rusyada birçok şehirde kanlı çatışmalara, açlığa ve sefalete neden oldu. Nihayetinde azınlıklar bağımsız olmak için mücadeleye başladılar (Devlet, 2014: 273). Daha önce Geçici Hükmet, azınlıklarla ilgili kısıtlayıcı kanunları kaldırmış ve 7 Kasım 1917 Bolşevik darbesinden sonra azınlıklar kendilerini idare etmeye başlamıştır. Etnik azınlıklar kendilerini temsil amacıyla kurdukları Milli şuraları, özerkliklerini ve bağımsızlıklarını istemeye başlamıştır (Monteil, 1992: 34).

Rusya’da yaşayan Türk ve Müslüman halklar, bu olayların karşısında hareketsiz kalıyorlardı. İhtilali Ruslar arasında yeni bir anlaşılmazlık olarak görüyorlar ve kendilerini fazla etkilemeyeceğini sanıyorlardı. Müslüman Ulusal Cephesi 1918’in Şubatına kadar varlığını sürdürmüştür. Bünyesinde aşırı solcu, sosyalist devrimci ve Bolşevik grupları da barındırmıştır. İhtilalin haklılığını anlatmak için Sovyet yöneticiler, Müslüman örgütlerle ilişki kurmaya ve onların yardımını almaya çalışıyordu. Stalin Türk ve Müslüman liderlerle görüşüyor ve onlara büyük vaatler veriyordu (Benningesen- Quelquejay, 2005: 75- 77).

1917 İhtilalinden sonra Çar II. Nikolay eşi ve çocuklarıyla beraber Çarskoye Selo’da (Çar köyü), Ağustos Sibirya’da Tobolsk’ta tutuluyorlardı. Sonra ise ailesiyle birlikte Yekaterinburga götürüldüler. 1918 Temmuzun 16’sından 17’sine geçen gece Bolşevikler tarafından öldürüldüler (Charques, 1965: 250).

7. İÇ SAVAŞ VE SSCB’NİN KURULMASI

Lenin 1 Nisan 1918’de nutkunda şöyle der: “Proleter önderler, on milyonlarca insanı örgütlemeyi öğrenene kadar gerçek birer sosyalist ve sosyalist toplum yaratıcıları haline gelemez” (Carr, 2007: 94). Lenin, Rus toplumunun kültürel yapısını ve nabzını çok iyi bilen bir ideologdu. Çarlık rejimine son verildikten sonra, yapılan devrimler Çar sülalesini ortadan kaldırmıştı. Siyasi örgütlenmeye gidilmiş, önceden hazırlanmış olan komünist ideoloji hayata geçirilmeye başlanmıştır. Rus Çarlığı döneminde ezilen etnik azınlıklara bağımsızlık vaatleri vermesi, Lenin’in eşitlik ilkesi ve mülkiyet ortaklığı söylemleri süreci daha da hızlandırmıştır. Aslında Çarizmin esaretinde yaşayan milletlere bağımsızlık vaatleri verirken, Avrupa sömürgeci imparatorluklarının baskısını azaltmak ve onların sömürgelerinde ihtilal yaparak parçalanmalarını ve komünizmin üzerindeki mukavemetlerini kırmayı planlıyorlardı (Kalkan, 2007: 19). 1918’in Ocağında Bütün Rusya Sovyet Kongresi toplanarak, Rusya Federatif Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti olarak ilan etmişlerdir. RFSSC’nin ilk anayasası Temmuz 1918’de onaylandı (Charques, 1956: 249).

Gittikçe partinin gücü artıyordu. Birincisi “Karşıdevrim, Sabotaj ve Mali Spekülasyona Karşı Olağanüstü Rus Mücadele Komisyonu” (daha sonra OGPU, NKVD, MVD ve KGB adlarını alacak olan ÇEKA idi) ve ikincisi ise Kızıl Ordu idi. Kızıl Ordu Troçki tarafından 1918 Ocak ayında kurulmuştu. Böylelikle Lenin, Bolşevik İhtilalinin ilk üç ayında, parti, Sovyetler, gizli polis ve Kızıl Ordu dördlüsüyle, dünyanın ilk totaliter tek parti diktatörlüğünü kurmaya başladı (Sander,2001: 27).

Bolşeviklere karşı gitikçe artan tepki yavaş yavaş kendini göstermeye başladı. 1918 Baharında Don vadisinde, eski Çarlık subayları, toprak sahipleri ve işadamlarının oluşturduğu grubun başını çeken Kornilov ve Denikin liderliğinde Bolşeviklere karşı savaş açıldı. Artık savaş tüm hızıyla Rusya geneline yayılmaya başladı. Komünizim Karşısı Beyaz Ordu, Bolşevik Kızıl Orduya savaş açtı. Beyaz Ordu bağımsızlıklarını ilan etmiş Ukranya, Ermenistan, Gürcistan ve Azerbaycan’ı işgal ettiler. Sibiryada kendini bütün Rusya’nın yöneticisi ilan etmiş Amiral Kolçağ’ın Beyaz Orduları komünistler tarafından hezimete uğratıldı. Rusya iç savaşında komünist karşıtı Beyaz Ordu’ya İtilaf devletleri destek ve yardım gösteriyordular. İtilaf devletleri Murmansk ve Arkangelsk’iyi işgal etmelerine rağmen Batı cephesinde Almanya ile savaşan İngiltere ve Fransa, Beyaz Orduya pek askeri destek verememiştir. İtilaf devletlerinden ABD ve Japonya, Doğu Rusya’ya pek etkili güç olmayan küçük birliklerini çıkarmışlardır. Genel olarak iç savaş bazı yerlerde 1920’ye, bazı yerlerde ise 1922 yılına kadar devam etmişti (Sander, 2001: 27- 28). Nihayet 1921’de Rusya iç savaşını kazanan, 70 yıllık Dünya düzenini değiştirecek olan komünistler, düşmanlarını mağlup ederek Çar Rusya’sının tek yöneticileri oldular. İç savaşın sonucu Rusya için çok ağır oldu. Her iki taraftan milyonlarca insan ölmüş, yaralanmış, ülke ekonomisi kötü etkilenmiş, Rusya’nın şehirleri ve sanayi müesseseleri vs... büyük zarar görmüştür. İç savaş esnasında Polonya ile olan savaş Mart 1921’de Riga’da barış anlaşmasıyla bitmiş oldu. Böylece Bolşeviklerin kesin zafer kazanması sonucu dünya iki farklı kapitalist ve sosyalist sisteme ayrılmış oldu.

Resmi olarak Aralık 1922’de RFSSC, Beyaz Rusya SSC, Ukranya SSC, Orta Asya ve Kafkas Cumhuriyetlerinin birleşmesi sonucu Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB) kurulmuş oldu. Rusya Komünist Partisi yönetimindeki SSCB resmi olarak diğer Batı’lı ve diğer devletler tarafından resmi olarak tanınacaktı. Temmuz 1923’de SSCB ortak anayasasını kabul etti. İlerleyen zamanlarda SSCB’nin içinde yer alan toplam cumhuriyet sayısı 15’e çıkacaktı.

SSCB’nin güçlü lideri Lenin, 1922 yılının Mayıs ayında felç geçirdi. Öldüğü 21 Ocak 1924 tarihine kadar SSCB’yi yönetecektir. Lenin’in cesedi Kırmızı Meydan’da Mozeleye konulmuştur (Volkogonov, 2003: 91). Lenin felç olduktan sonra Komünist Parti Genel sekreterliğine Stalin gelmiştir. Ölümünden sonra Lenin’in, Stalin hakkında yazdığı vasiyeti Merkezi Komite Sekreteriyasına verildi. Vasiyetinde şöyle yazıyordu: “Stalin genel sekreter olarak ellerinde sınırsız bir güç bulunduruyor ve o gücü her zaman yeterince temkinli kullanabileceğinden emin değilim”. Troçki muhalifleri olan ve ona karşı hakimiyet mücadelesi veren Stalin, Kamenev ve Zinoviev mektuptan dolayı zor durumda kalmışlardır. Ancak mektup istenilen etkiyi yapmadı ve Stali Genel Sekreter olarak görevine devam etti (Volkonogov, 2003: 95). Stalin SSCB’nin uzun yıllar başında bulunarak, dünyanın kaderini değiştirecektir.

SONUÇ

Rusya toplumu 20. yüzyılın başlarına kadar sınıfsal yapıya sahip olmuştur. Aristokrasi, ruhban, şehirli ve köylü olarak dört sınıfa ayrılmıştır. Serflik Rusya’da kalktıktan sonra hızlı bir nüfus arışı yakalamış ve köylülerin şehirlere kitlesel göçü başlamıştır. Göç sonucu şehirlerde Avrupa’dan sıçramış olan sosyalist propagandalar ve sınıf nefreti ortaya çıkmaya başlamıştır. Artık şehirlerde sosyal ve ekonomik güvenlik haklarını savunan, sık sık rejime karşı gösteriler düzenleyen bir işçi sınıfı doğmuştur. Çığ gibi büyüyen itirazlara ve gösterilere “temel hakların ve hukukların, işçilerin ve zayıfların” kendini savunucusu olarak gören öğrenci hareketleri, entelektüeller ve üniversite hocaları teorik anlamda ve işçilerin teşkilatlanmasında çok önemli roller üstlenmişlerdir. Siyasi kısıtlamalar sonucu partiler ve örgütler yarı resmi ve yeraltında faaliyetlerini sürdürmüşlerdir.

Hükümet Ocak 1904’de muhalefeti ve gösterileri yatıştırmak maksadıyla, Mançurya’daki yayılmacı politikalarının sonucu, Japonya’ya savaş ilan etmiştir. Üst üste yenilgiye uğrayan Rusya bu anlamsız savaşı 1905 Devriminin patlak vermesinden dolayı sonlandırmak zorunda kalmıştır.

Rusya’da gerçekleşmiş olan 22 Ocak 1905 “Kanlı Pazar” devrimi Çarlık sistemini çok zayıflatmış, Çarın yetkilerini ve otokrasinin yetkilerini sınırlayarak hukukun üstünlüğünü, temel hakların vatandaşlara verilmesini sağlamıştır. Bu haklar Çarlığın yayınlamış olduğu “Ekim Manifestosu” ile Rusya toplumunda yaşayan Türk, Müslüman ve diğer etnik azınlıkları da cesaretlendirmiş, Rusya siyasetinde varlık göstererek kendi dini ve milli kimliklerini oluşturmaya başlamışlardır. Kurdukları Milli Şura’lar ile bağımsız olmak istemişlerdir. Bazı halklar 1917 Ekim İhtilaline kadar yaklaşık iki veya üç yıl süreliğine özgürlüklerine kavuşmuş ve ilk defa kendi cumhuriyetlerini kurabilmişlerdir. Ancak Bolşevikler birkaç yıl içinde toparlanıp bu ülkeleri Kızıl Ordu vasıtasıyla tekrar işgal etmiştir.

1914 yılında I. Dünya Savaşı patlak vermiş, Almanya saldırısı 1916 durdurulmuş ve taarruza geçilmiştir. Sanayisi, ekonomisi, şehirleri ve köyleri büyük zarar görmüş, toprağını ve milyonlarca insanını savaşta kaybetmiştir. Rusya çok ağır bedeller ödeyerek 1917 İhtilali sonucu Brest-Litvok anlaşmasını imzalayarak savaştan çekilmiştir.

Ocak 1917 yılında gerçekleşen ihtilalle Çarlık rejimi yıkılmış ve yerine “Geçici Hükümet” kurulmuştur. Ancak bu hükümet Rusya’yı idare etmede yetersiz kalıyordu. Sürgünden dönen Lenin komünist parti gazetesinde Kızıl Muhafızlara (Bolşevikler) “Geçici Hükümeti” devirmek için seslenmiştir ve harekete geçen devrimciler Ekim’de 1917 Bolşevik İhtilalini gerçekleştirmişlerdir. Bolşevik İhtilalinin liderleri olan Lenin ve Troçki, devrim ilk üç ayında Komünist parti, Sovyet, Gizli polis ve Kızıl ordu dördlüsü üzerinde Lenin’in lideri olduğu, tarihin ilk totaliter ve tek partili diktatörlüğünü kurmuşlardır.

Bolşeviklerin giderek artan muhalefeti sonucu 1918’de Rusya’da üç yıl sürecek bir iç savaş başlamıştır. Beyaz Ordu, Kızıl Orduya karşı savaşmış ve 1921’de Bolşeviklerin zaferiyle iç savaş sona ermiştir. 1922 yılının Aralık ayında Rusya, Bolşevikler tarafından işgal edilmiş eski Çarlık toprakları olan Ukrayna, Belarusya, Kafkasya ve Orta Asya Cumhuriyetlerinin katılmasıyla birlikte Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği ilan edilmiştir.

Bolşevik İhtilali şüphesiz 20. yüzyılın en büyük sistem değişikliğidir. Rusya İmparatorluğu'nda 50 yıllık değişim ve dönüşümün sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Bolşevik İhtilali, Rus toplumunun adaletsizliklere, temel insan hakları ve hukukun olmamasına ve bunların devlet tarafından korunmaması, eşitliğin, ifade ve toplanma özgürlüğünün olmaması, yaşam koşullarının kötü olması, ağır çalışma şartları, toprak reformlarının yapılmaması, otokrasinin ve Çarın yetkilerinin sınırlandırılmaması gibi önemli konulara itiraz olarak doğmuş olan gösteriler silsilesinin sonuncu gerçekleşen başarılı bir ihtilaldir. Rusya'da gerçekleşmiş olan diğer devrimlerden farkı, politik gücü ele geçirerek, toplumun çoğunun desteğini alarak ülkeyi yöneten tek güç olmasıdır.

KAYNAKÇA

- ACAR, Kezban (2004), *Başlangıçtan 1917 Bolşevik Devrimi'ne Kadar Rusya Tarihi*, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.
- ACAR, Kezban (2014), *Ortaçağ'dan Sovyet Devrimine Rusya*, İletişim Yayınları, İstanbul.
- BENNİNGSEN, Alexandre – QUEQUEJAY, Chantal (2005), *Sultan Galiyev ve Sovyet Müslümanları*, (ter.) Nezh Uzel, Yayın Kesit Tanıtım LTD. ŞTİ, İstanbul.
- CARR, Edward Hallett (2007), *1917 Öncesi ve Sonrası*, (çev) Begüm Adalet, Birikim Yayınları, İstanbul.
- CHARQUES, Richard (1965), *The Twilight of Imperial Russia*, Oxford University Press, London
- CHARGUES, Richard (1956), *A Short History of Russia*, U.S.A, A Dutton Paperback, New York.
- DEVLET, Nadir (2014), *Rusya Türklerinin Milli Mücadele Tarihi (1905-1917)*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, İstanbul.
- DEVLET, Nadir (1998), *1917 Ekim İhtilali ve Türk-Tatar Millet Meclisi*, Ötüken Neşriyat, İstanbul.
- HOSKİNG, Geoffrey (2001), *Rusya ve Ruslar*, (çev) Kezban Acar, İletişim Yayınları, İstanbul.
- KALKAN, Mustafa (2007), *Sovyetler Birliği'nin ve Rusya Federasyonu'nun Orta Asya Üzerindeki Stratejik Planları*, Bilge Kültür Yayınları, İstanbul.
- RİSANOVSKY, V. Nicholas ve Steinberg (2011), *Rusya Tarihi*, (çev.) Figen Dereli, İnkilap Kitabevi, İstanbul.
- SWEİTOCHOWSKİ, Tadeusz (1998), *Müslüman Cemaatten Ulusal Kimliğe Rus Azerbaycanı 1905-192*, (çev) Nuray Mert, Bağlam Yayınları, İstanbul.
- RESULZADE, Mehmed Emin (2017), *Yeni Kafkasya Yazıları (1923-1927)*, Yayına Hazırlayanlar: Yavuz Akpınar-Selçuk Türkyılmaz-Yılmaz Özkaya, Türk Tarih Kurumları, Ankara.
- MONTEİL, Vincent (1992), *Sovyet Müslümanları*, (çev: Mete Çamdereli.), Pınar Yayınları, İstanbul.
- SANDER, Oral (2001), *Siyasi Tarih 1918-1994*, Ankara, İmge Kitabevi, Ankara.
- VOLOGONOV, Dmitri (2003), *Stalin*, (translation.) Harold Shukman, Phonenix Press, London
- VERNADSKY, Georgi (2015), *Rusya Tarihi*, (çev.) Doğukan Mızırak ve Egemen Ç. Mızırak, Selenge Yayınları, İstanbul.

ELEKTRONİK KAYNAKLAR

<http://historykratko.com/oktyabrskaya-revolyutsiya-1917-goda> (Eriřim Tarihi: 10.11.2018)

http://www.historichka.ru/works/revolucii_1905-1907/ (Eriřim Tarihi: 09.11.2018)

<https://istoriarusi.ru/imper/russkaya-revolyuciya-1905-1907.html> (Eriřim Tarihi: 10.11.2018)